

Humor je prirodzenou súčasťou nášho každodenného života. Berieme ho obyčajne ako samozrejmu a bezproblémovú zložku bežných situácií, ktorú vedome neanalyzujeme. Monografia *Humor ve škole* však ukazuje, že ak humor podrobíme humor poctivému odbornému rozboru, ukáže sa nám bohatý a dobre štruktúrovaný materiál. Humor v škole je výsekom oblasti humoru vyskytujúceho sa v životných situáciách a manifestuje sa jednak univerzáliami platnými vo väčšine humorných situácií v živote, jednak sa prejavuje prvkami špecifickými práve pre školské prostredie. Výskyt humoru v škole naznačuje, že bežný tok činností učiteľa a žiaka v škole a ich interakcia je vcelku stereotypná až nezáživná. To vytvára dobré predpoklady pre humor, žiakov, učiteľa i obidvoch skupín aktérov súčasne. Aj keď sa humorné situácie v škole nevyskytujú na každej vyučovacej hodine a možno ani nie každý deň, kniha Kláry Šedovej poskytuje veľmi cenný pohľad na menej uvedomovanú stránku fungovania školy. Šedová vlastne zexplicitňuje to, čo existuje v škole síce viditeľne (situácie) a zvukovo (smiech), ale čo je málo podrobované vedomej analýze.

Práca Kláry Šedovej je prvou komplexnou monografiou na tému školského humoru u nás. Prvá práca v danom teritóriu má výhodu, že pred ňou nebola nastavená žiadna referenčná latka, takže v podstate už samotné priekopníctvo je záslužným činom. Lenže posudzovaná práca má všetky znaky **vynikajúceho textu**, takže ani referenčné porovnanie by jej neublížilo. Naopak, ona stavia latku budúcim pokračovateľom skúmania tejto problematiky veľmi vysoko. Týmto výrokom som vyjadril celkové hodnotenie práce. Prejdime teraz k podrobnostiam.

Autorka znamenite ukázala, že humor ako svojrázna školská zábava má dôležité funkcie – jedna z najdôležitejších z hľadiska zámerov žiakov je pripraviť učiteľa o časť jeho moci. Ako čitateľa a učiteľa ma ani tak neprekvapili obsahy a situácie týchto humorných naratív ako ich dobrá kompozičná vyspelosť, zmysel pre dramatickosť a plastický až jadrný jazyk. Vidno, že humorné situácie boli hlboko prežívané. I keď humorné situácie možno rozdeliť na „mierové“ a útočné, prekvapuje sila tejto útočnosti: vidíme, že žiaci nielen konajú a reagujú spontánne na ponúkajúca sa možnosť, ktorú využívajú v svoj prospech, ale sú schopní aj scenáristický vytvárať zložité konšpiračné projekty plné drzosti, škodoradostnosti a zlomyselnosti. I to je súčasťou kultúry školy. Na druhej strane – ako ukázala autorka – keď učiteľ dokáže humorne kontrovať žiakom, jeho dominanciu to nielenže nepoškodí, ale naopak posilní. Je zaujímavé, že žiaci humorné situácie plánujú a realizujú napriek tomu – alebo práve preto – že vedia, že hrozia sankcie od predstaviteľov školy.

Korpus humorných naratívov získaný autorkou je neobyčajne cenným empirickým materiálom. Zbierka takmer 180 naratív žiakov a učiteľov má hodnotu a využiteľnosť presahujúcu túto knihu, pretože môže byť v budúcnosti využitá na analýzy z iných hľadísk a iných teoretických rámcov. Za poznámku stojí, že nielen učitelia, ale aj žiaci dobre identifikujú, čo je humorná situácia, to znamená, že majú gramatiku humoru dobre interorizovanú, a to aj vrátane naratívnej formy. Ako ukazujú dáta, len 10 % naratívov žiakov a o niečo viac percent učiteľov neposkytlo text vo forme naratívu (resp. poskytli naratívy z druhej ruky; tieto boli vylúčené z korpusu).

Pri analýze naratív žiakov a učiteľov autorka použila dosť komplikovaný metodologický aparát inšpirovaný lingvistikou, resp., literárnou teóriou. Jednak je tu šesťkomponentný systém štruktúry naratívu, potom trojprvkový rozbor tvorcu humoru, jeho terča a publika a potom nasledujú podrobnejšie štruktúry. Autorka plodne čerpala z diela Petra Woodsa, Attarda, Zivu a ďalších. Pri pohľade na intenzitu využívania analytických nástrojov týchto

teoretikov čitateľ-kvalitatívny výskumník na chvíľu zaváha, či v práci nešlo len o jednoduché nahadzovanie dát získaných z naratívov žiakov a učiteľov do vopred pripravených kategórií, čo je však v nesúlade s kánonmi kvalitatívneho výskumu. Niektoré prevzaté kategórie alebo ich prvky existujú univerzálne a musia byť preto obligatórne, napr. protikladné skripty sú nevyhnutnou podmienkou humornej situácie. Patria medzi konštitutívne prvky humoru. Podobne je to s konfiguráciami tvorca – terč – publikum. Lenže autorka nezostala na úrovni mechanického vsúvania dát do vytýčených kategórií. Naopak, veľmi tvorivo využíva ich možnosti. Dobre to vidno napríklad na analýze zápletiiek humorných situácií, ktoré sú postavené na vyskytujúcich sa opozičných skriptoch, ktoré autorka identifikovala. Podobne sa to týka funkcií humorných situácií. Zatiaľ sme spomínali len štruktúrnu analýzu materiálu. Autorka si však neobyčajne tvorivo počínala aj v tematickej analýze aby potom finálne syntetizovala hlavné zistenia do tzv. topografie školského humoru (schéma č. 9).

Zaujímavá a realistická je diskusia o alternatívnych metodologických možnostiach – najmä o získaní záznamov o humore na základe autentického pozorovania v triede, teda nie na základe reprodukovania situácie ex post jedným z aktérov, alebo na základe rozhovorov s aktérmi. Táto diskusia nadväzuje na predchádzajúci prehľad výskumov, ktoré zisťovali vzťah medzi výsledkami učenia sa žiakov a výskytom humoru zavedeného učiteľom.

Korpus humorných naratívov bol zozbieraný na druhom stupni základných škôl. Podľa pripojeného formuláru sa výskumníčka dozvedela nielen o pohlaví, veku a ročníku žiakov, ale aj o veľkosti sídla, v ktorom sa škola nachádzala. Čitateľovi však chýba informácia, či išlo len o bežný typ školy, alebo bolo dáta získané aj zo škôl alternatívnych, cirkevných. To vzbudzuje otázku, či niektoré typy škôl sú náchylnejšie na výskyt humoru ako iné, resp. či je repertoár tém u nich odlišný.

Inou otázkou je, ako tematicky vyzerajú humorné situácie na vyšších typoch škôl, vrátane vysokej školy, i keď na nej je kontext podstatne odlišný (a podľa našich skúsenosti je tu humorných situácií málo). Nadväzujúcou otázkou je, ako vyzerá humor na nižšom stupni základnej školy a dokonca akú má podobu v materskej škole – potom je tu otázka, v ktorom období začína dieťa chápať humor a ako sa toto viaže na kognitívny a socio-kultúrny vývin dieťaťa.

Z hľadiska kompozície je kniha vybudovaná zmysluplne a logicky a čitateľ sa v nej veľmi dobre orientuje. Tomu napomáhajú frekventované textové orientátory – vstupné informácie kapitol, zhrnutia kapitol i časté odkazovanie na predchádzajúce témy a avizovanie nasledujúcich tém. Autorka vládla nad textom kompozične i terminologicky suverénne.

Záver

Monografia Mgr. Kláry Šeďovej, Ph.D. *Humor ve škole* je vzhľadom na jej zameranie i koncepciu vhodnou habilitačnou prácou. Moje predchádzajúce hodnotiace riadky ukázali, že o jej význame a závažnosti nemôžeme pochybovať. Vyhlasujem, že práca dostatočne splňa požiadavky kladené na úroveň habilitačných prác v Pedagogike. Preto ju odporúčam na obhajobu.

Bratislava/Zlín 1.VII.2013

Prof. PhDr. Peter Gavora, CSc.